

Nogle seværdigheder

1 Vestvolden forsyner mosen med vand

På dette sted løber ca. 1/2 mio. m³ vand om året ind i mosen fra graven i Vestvolden. Voldgraven får selv tilført vand ved oppumpning fra Harrestrup Å. Det sker ca. 1 1/2 km før voldgravens indløb i mosen. Oppumpningen blev iværksat i 1980, da vandstanden i mosen var faldet meget og havde medvirket til en betydelig forurening. En 1/2 mio. m³ vand svarer til ca. 10.000 personers forbrug af vand om året.

2 Sluseværket og Søborghusrenden

Her ved slusen løber vandet fra mosen ud i Søborghusrenden og derfra til Emdrup Sø. Vandstanden i mosen er afhængig af, hvor meget vand der lukkes ud ved slusen, forudsat mængden af nedbør er normal. Fra Emdrup Sø løber vandet via underjordiske kanaler ind til Peblinge Sø. Herfra løber det til andre søer i det centrale København for til sidst at havne i Øresund. Mosen er derfor en vigtig »kilde« til vand for Københavns indre søer.

3 Det grønne renseanlæg

I 1998 blev Det grønne renseanlæg bygget. Anlægget renser både mosevandet og kloaknettets spildevand inden dette ledes ud i mosen. Når vandet løber igennem anlægget, optages og omdannes de forurenende næringsstoffer i et lag af grus og kalk samt i rødderne på de plantede tagrør. Her ved fjernes 300-400 kg næringsstoffer fra vandet om året. For at gavne renseprocessen bliver anlægget ind imellem tørlagt, så rødder kan iltes.

4 »Mågeøen«

En stor del af mosens hættemåger yngler i Midt-mosen. Indtil midten af 1970'erne var bestanden i mosen blandt Europas største med ca. 20.000 par. Men antallet af måger faldt i takt med lukningen af åbne lossepladser i Storkøbenhavn, og i 2000 havde mosen kun 2500 par. Hættemåger forsvare aggressivt deres reder mod fjender. Det nyder grågæs, troldænder og taffelænder godt af, når de har deres reder i mågekolonien. Når ynglesæsonen er slut i juli, flyver hættemågerne til Holland og England for at overvinde. De hættemåger, der ses om vinteren, er derimod gæster fra nord.

5 Tegholm

Det fortælles, at vandet omkring denne ø tidligere blev rødt, når der blev rodet op i søbunden. Sammen med øens navn tyder det på, at her engang har ligget et teglværk. Men sikre beviser findes ikke. Af gamle tingbøger fremgår kun, at der et eller andet sted i Brønshøj har ligget et teglværk, som blev ødelagt af svenskerne under deres belejring af København i 1658-60.

Brønshøjholm, 1925.

6 Brønshøjholm

På dette sted lå frem til 1932 en gammel flerlænget gård med stråtag. Gården havde både heste, køer og gæs, og livet foregik her uden brug af elektricitet og gas. Gården lå oprindeligt på en halvø – en holm – som strakte sig ud i søen. Heraf fik både gården og bakken bagved sit navn. Ved nedrivningen af gården blev den ene længe skånet, og i dette bindingsværkshus ligger i dag et offentligt toilet.

7 Gyngemosen

I Gyngemosen ligger Tingbjerg Pensionisthaver – anlagt i 1975. Her findes 56 smukke blomster- og nyttehaver. Nord for haverne ligger den del af Gyngemosen, der hører til Københavns Kommune. Hvor der er eng med højt græs og blomster, er det spændende at gå på sommerfugleopdagelse. De bedste tidspunkter til at iagttage de elegante »svævere« er solskinsdage fra maj til august. Her flyver nældens takvinge, dagpåfugleøje, græsrandøje og stor kålsommerfugl rundt og suger nektar fra blomsterne med deres snabler.

8 Kirkemosen

Kirkemosens vand er meget klart, og om sommeren breder hvid og gul åkande sig over vandspejlet. Den hvide åkande kaldes også for nøkkerose – pluk den ikke, for så »kommer nøkken og tager dig«! Nøkken er et sagnvæsen, der »bor« i søer og åer, og »drager folk i sin vold«.

I Kirkemosen kan hundeejere lufte hund uden brug af snor fra 16. juli til 1. marts. Stedets hundeløbegård kan derimod frit benyttes året rundt.

Kan opleves flere steder

Mosens vandkvalitet

Især søbunden i Utterslev Mose indeholder bekymrende store mængder planteneringsstoffer. Disse stoffer siver gradvist ud i vandet, og giver næring til mikroskopiske planter (alger). Planterne formerer sig derfor i stort tal hver sommer og er årsag til, at balancen mellem mosens øvrige levende organismer er forrykket i uheldig retning.

Frem til 1970 blev store mængder næringsstoffer tilført mosen med spildevandet fra bl.a. et renseanlæg i Gladsaxe. Nu tilføres næringsstoffer især med det fortyndede spildevand, som løber ud gennem »nødåbninger« i kloaknettet ved kraftige regnskyld. Men takket være underjordiske regnvandsbassiner og Det grønne renseanlæg har Københavns Kommune reduceret denne udledning med 85% i løbet af 1990'erne. Flere tiltag er dog nødvendige og disse er beskrevet i en vandområdeplan fra 2004.

Fakta om Utterslev Mose

Samlede areal: 221 ha (inklusive Gyngemosen og Kirkemosen) – heraf 97 ha vandoverflade og øer.

Vanddybden er 0,5-2 m. Målsætningen for vandkvaliteten er fastlagt i en Vandområdeplan fra 2004.

Utterslev Mose blev anlagt som park i 1939-43. Den blev fredet i 2000 og er omfattet af naturbeskyttelseslovens §3, §16, §17 og §18. Den plejes iht. til en Pleje- og Udviklingsplan for 2004-2008.

Restaurant Mosehuset er åbent 1. april-30. sept.: alle dage kl. 12-21.30; 1.okt.-31. marts: torsd.-fred. kl. 12-21, lørd.-sønd. kl. 12-16. Tlf. 3860 5248.

Grågæs

Helt unikt kan man i Utterslev Mose komme tæt på de sky gæs, når de går og »græsser«. Gennem 40 år har mosens gæs båret et »personnummer« bestående af tre farvede ringe og en metalring. Derfor ved vi, at de fleste af gæssene flyver til Sydspanien, men også til Frankrig og Holland for at overvintre. Ringene afslører også, at parrene holder sammen hele livet, og at en gås normalt bliver 10 år – enkelte 25 år. Ser man par med over 10 gæslinger, skyldes det i reglen, at erfarne forældrefugle har taget andres gæslinger til sig.

Nattergale

Fra først i maj høres døgnet rundt nattergalens kraftige, klangfulde sang fra krattet, hvor fuglen lever sit liv i skjul. I slutningen af juni forstummer sangen atter, når ungerne skal passes. I juli/august forlader nattergalen mosen for at flyve den lange tur til tropisk Afrika for at overvintre.

Fisk

I Utterslev Mose lever almindelige ferskvandsfisk som gedde, aborre, skalle, rudskalle, suder og karusse. Med særlig tilladelse må man fiske i mosen, og for sportsfiskere lokker gedder og suder, da der findes mange i størrelsen 1-3 kilo. Karusser i rekordstørrelser og guldfisk på over 2 kg kan mosen også bidrage med. Igennem tiden har københavnere hældt deres guldfisk ud her, som dernæst har vokset sig tykke og fede – og blevet helt op til 45 cm lange.

Egern i »Højmosen«

I mosens nordlige ende ses egern af og til hoppe omkring bl.a. på jagt efter agern og hasselnødder. Tidligere var der jagttid på egern. Men midt i 1980'erne var der kun få tilbage, især pga. af sygdom, og i 1994 blev de totalfredet i Danmark.

Træer

Blandt træerne i mosen er pilene de mest talrige. Pil er et gammelt nordisk træ, som vokser naturligt i moser. Det er også et dyrket gavntre, som gennem mange århundreder har været brugt til fletning af kurve og pilehegn med mere. Tidligere gav pil sammen med popler også det danske landskab et karakteristisk præg med de mange rækker af »stynede« (beskårne) træer, som stod langs veje, åer og i markskel.

Foruden pil vokser der i mosens fugtigere dele også el, ask og birk, mens der på den tørreste jordbund er plantet bl.a. eg og avnbøg.

Planter på øerne og langs søbredden

Tagrør, ofte kaldet »siv«, dækker de fleste af mosens øer og en stor del af mosens søbred. Hist og her langs bredden titter også gul iris frem. Men mest iøjnefaldende på den fugtig mosejord er nok lodden dueurt med sine tætsiddende rosenrøde blomster. Den afløses på mere tør jordbund af den gulblomstrede sildig gyldenris, der ofte alene dækker store arealer.

Bærbuske

I mosen findes mange forskellige bærbuske så som hyld, slåen, tjørn, gedeblad og kornel. De er både dekorative og kan friste til smagsprøver. Men vær varsom – nogle bær kan give mavepine og lignende ubehageligheder. Selv hyldens bær, som bruges til saft og suppe, er giftige, når de ikke er modne. Under alle omstændigheder er det ikke tilladt at plukke bær i store mængder og ej heller at afbryde grene, da det skader buskene.

Mulighed for aktiviteter

Mosen har et omfattende stisystem til cykling, løb og spadsereture – og masser af rolige »pletter«, hvor f.eks. medbragt mad kan nydes. Flere steder er opsat grill eller borde til éngangsgrill, så skadelige »brandsår« kan og skal undgås i naturen. Mosens spændende fugleliv kan iagttages året rundt, og af hensyn til dette skal lystfiskeriet foregå efter særlig tilladelse og fra bestemte pladser. Områdets fodboldbaner benyttes både af klubber og af andre til mere uformelt boldspil.

Utterslev Mose historie

Mosen er sandsynligvis opstået som én stor fladvandet sø efter afslutningen af den sidste istid. Dens ældste navn menes at være Søbjerg Sø (Søborg Sø), og i Middelalderen tilhørte den områdets største gods »Hovedgården i Otterslev« (Utterslev). Den lå i »Støvnæs Herred«, som Biskop Absalon fik af Valdemar den Store i ca. 1166.

Med tiden groede søen til og ændredes til en mose. Derfor er der gennem historien talrige beretninger om oprensninger af søen eller mosen. Blandt andet blev søen renset i 1587, efter at den var blevet kongens ejendom. Frederik II fik herefter anlagt nogle fiskedamme og bygget en sluse i søens østlige ende for at sikre en høj vandstand. 100 år efter indrettede den daværende opsynsmand for fiskedammene en kro i sit hus. Den fik senere navnet Søborghus Kro og eksisterede i mange hundrede år.

I slutningen af 1500'tallet blev Utterslev Mose leverandør af drikkevand til København. Via lange rør løb vandet fra mosen til de såkaldt Vandkyster, d.v.s. springvand, hvorfra byboerne kunne hente deres vand. I 1600'tallet kom pumpevandsanlæggene, der satte drikkevandet under tryk. Også disse anlæg hentede det meste af deres vand i Utterslev Mose.

I årenes løb var områdets bønder begyndt at tage sig nogle friheder ved at hente græs og rør i mosen. Det var derfor imod bøndernes interesse, når Københavns Vandvæsen opretholdt en høj vandstand v.h.j.a. slusen eller skar tørv i mosen, for at skabe et stort vandreservoir. Bønderne klagede, men en kongelig kommission afgjorde, at Vandvæsenet ejede søen. Efter mange stridigheder og klager blev der i 1810 indgået et forlig, hvor bønder fik ret til at hente »græs, siv og flæg« i mosen. Tørveskæringen, som ophørte i 1846, nåede bønderne aldrig at få tilladelse til.

I 1859 blev et nyt vandværk taget i brug i København, og anvendelsen af mosevandet som drikkevand ophørte. Men helt frem til 1950'erne blev mosens vand brugt i industrien – bl.a. til papirproduktion på Nørrebro.

Mosegrisen suger slam op, 1940.

I 1939 besluttede Københavns Borgerrepræsentation, efter flere års overvejelser, at bevare mosen som naturpark. Allerede to år tidligere var arbejdet begyndt med at rense mosen op ved hjælp af en stor flydende spandkædemaskine kaldet »mosegrisen«. Den gravede lange kanaler af en dybde på 1,75 m, og pumpede derefter dyndet op på arealerne langs mosens bredder. Ved opgravningen dannedes »sivøer«, hvorpå fuglene kunne yngle i fred for de to- og firbenede væsener, som færdede på den anden side af kanalerne. I den periode blev også de mange græsplæner anlagt, som nu bruges flittigt bl.a. til fodboldspil. Først i 1943 sluttede det omfattende anlægsarbejde, der blev udført af arbejdsløse med statsstøtte.

Utterslev Mose 1956.

I 2000 blev Utterslev Mose fredet, og i 2004 blev den første Pleje- og Udviklingsplan for mosen vedtaget. Naturværkstedet Streyf åbnede i 2002 og hermed har flere mennesker, især børn, fået øget muligheder for naturoplevelser og aktiviteter i mosen. Men hele mosen er selvfølgelig altid åben for alle, som har lyst til at gå på opdagelse på egen hånd.

Praktiske oplysninger

Adgangsforhold

Mange veje og stier fører til parken (se kortet).

Transport

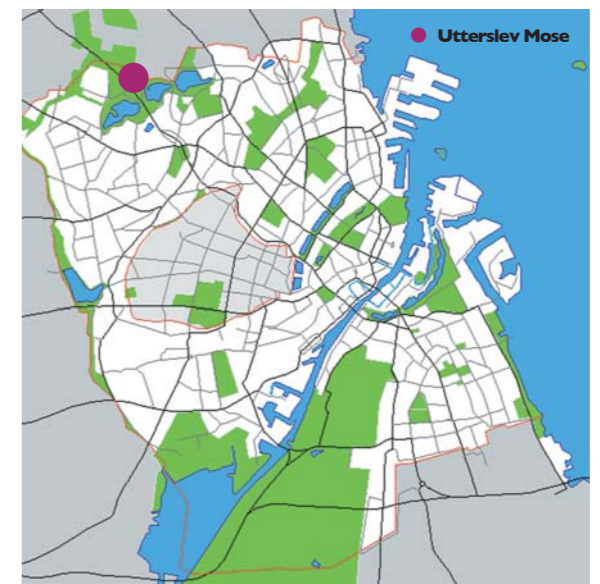
Offentlige busser til bl.a. Åkandevej, Hareskovvej og Horsebakken – nærmere oplysninger i HUR Kundecenter, tlf. 3613 1415 og www.rejseplanen.dk

Færdsel i parken

- Hunde skal holdes i snor undtaget i fritløbsområdet og hundeløbegården (se kortet).
- Cykelstier findes (se kortet).
- Fiskeri er kun tilladt efter særlige regler og fra udvalgte pladser (oplysninger tlf. 3366 3485).
- Sejlads er ikke tilladt.

Faciliteter

Parkens grillpladser kan frit benyttes. Arealer i parken udlejes til arrangementer. Henvendelse om leje skal ske til Vej & Park, tlf. 3366 3500. Oplysninger om Naturværkstedet Streyf fås på tlf. 3366 3483 / www.vejpark.kk.dk/naturvejledning.

KØBENHAVNS KOMMUNE
Bygge- og Teknikforvaltningen
Vej & Park

Foto: Mads N. Eger, Søren Henriksen, Foto: V.H.F., Lars Vej (byrå), Bodo, Benny Grønbeil (naturoplevede), Mads N. Eger, Bent Krøyer, Kim Larsen, Fiske Natursten, Jan Fischer, Rasmusen, Søren Henriksen, Ly-vej og søer i Utterslev Mose, Foto: E. Larsen, Tryk: Richard Larsen Grafik AS 2. rev. udgave 2009

